

# Įamžintas atminimas Lietuvos patriotų, kurių palaidojimo vietos nežinomos

Jonas Burokas

*Saulė leidos raudona ant Vilniaus kapų,  
Kai duobę kareiviai ten kasė,  
Ir paguldė daug brolių greta milžinų,  
O Viešpats jų priglaudė dvasių.*



(Maironis)

Tautos dainiaus Maironio, kurio 150-iasias gimimo metines minime, eilėraščio paskutinis posmelis primena apie Suvalkų sutarties klastą, Vilniaus krašto užgrobimą, imituojant „sukilimą“ ir „Vidurio Lietuvos“ paskelbimą. 1920 m. spalio 9–13 dienomis nuo patrankų šūvių aidėjo Vilniaus apylinkės – vyko tarp generolo L.Želigovskio „sukilėlių“ ir jaunos Lietuvos kariuomenės aršūs mūšiai. Vilniečiai sakėsi girdėjo šūvių aidus nuo Pilaitės, kiti – nuo Baltupio pusės. Apie tai labai vaizdžiai prisimena įžymus Lietuvos patriotas M.Riomeris. Jis dalyvavo Šv.Mikalojaus bažnyčioje dviejų žuvusių lietuvių karių laidotuvėse. Ant katafalkų buvo padėti du balti karstai, papuošti baltais žiedais ir žaliais vainikais, bažnyčia buvo pilnutėlė jaunimo ir inteligentijos atstovų. Ypač jį nustebino didelė minia šventoriuje ir už jo ribų, kurioje mažiausiai buvo apie 3000 žmonių. Tai buvo tvirtas lietuvių valios, solidarumo, susikaupimo, liūdesio, paskendusio Vilniaus praradimo gedule, demonstracija. Jis prisimena, kad vieno žuvusiojo pavardė buvo A.Šliupas o kitas – nežinomas karys. Tai buvo žuvusiųjų už Tėvynę įamžinimo Rasų kapinėse pradžia. Šiuo metu N.Rasose ilsisi Nepriklausomybės kovose žuvę 24 kariai. Dar penkių Nepriklausomybės kovų karių kapai yra senose Rasose, vienas jų – minėto Antano Šliupo. Iš penkių kapų trys sovietmečiu buvo sunaikinti. Dar sovietmečiu (1984 m.) tuos tris karių kapelius ir kryželius atkūrė LLKS narys, dabartinis „Varpo“ redaktorius Algimantas Zolubas.



Vilnius ir Vilnijos kraštas, iškentėjęs lenkų okupacijos laikų Golgotą, nežiūrint lietuvių persekiojimo, lietuviškų mokyklų uždarymo išlaikė savo prigimtinę praeitį. Jis 1939 metais sutiko Lietuvos kariuomenę perpildytomis gatvėmis, ovacijomis, gėlių girliandomis, sveikinančiomis karius. Lietuvos žmonių džiaugsmas, susigražinus Vilnių, truko neilgai.

Pagal dviejų budelių sandėrį sovietai okupavo mūsų šalį – „priėmė Lietuvą su sostine Vilniumi į broliškų sovietų sąjungos socialistinių respublikų sudėtį“ – tai buvo tragiškiausio Lietuvai laikotarpio, sunaikinusio tautos genofondą pradžia. Hitlerinė Vokietija ir Sovietų Sąjunga kartu užpuolė Lenkiją, abiejų šalių kariai vieningai žygiavo pagal pergalės maršą Brest-Litovsko gatvėmis, tačiau „plėšrūnai“ nepasidalino grobiu ir nacionalsocialistai užpuolė socialistus komunistus. Lietuvos patriotai, iš anksto žinodami apytikrą karo pradžią, ginklavosi ir, vokiečių kariuomenei peržengus okupuotos Lietuvos sieną, pradėjo sukilimą, paskelbė Laikinąją vyriausybę, aktyviai stojo į kovą su raudonarmiečiais, išvadavo Lietuvą. Deja, neapsieita be aukų – besitraukdami okupantai paliko kruvinus pėdsakus Rainiuose, Šiauliuose, Kaune ir kitose vietose. Per sukilimą žuvo virš dviejų tūkstančių sukilėlių. Naujųjų Rasų kapinės vėl priglaudė plk.Viktoro Kundroto ir 24 sukilėlių palaikus. A.Gustaitis rašė: „Jie žuvo, kad mes būtume laisvi. Ir būsime. Dabar visi lietuviai žino, kas tai yra bolševikų okupacija...“. Vokiečių valdžia žuvusiųjų laidotuvėmis nesirūpino, todėl buvo sudarytas komitetas kuriame darbavosi kun. Lipniūnas, talkininkai Rakūnas, Bungardas, Stasiukaitis, Žuromskas. Žuvusius sukilėlius aprengė ir kitus laidojimo reikalus atliko Vilniaus universiteto studentai ir studentės. Laidotuvėms aukų daugiausiai surinko geležinkeliečiai ir „Rūtos“ kooperatyvo darbuotojai. 1942 metais prieš pat Vėlines N.Rasose buvo pastatytas sukilėlių pagerbimui koplytstulpis, kurį pagamino Dailės muziejaus dirbtuvės. Deja, per sovietmetį sukilėlių kapeliai sunyko. Dar kai kas prisiminė jų kapų kauburėlius. Per sovietmetį jų kapavietės buvo užlaidotos ir tiksli vieta nežinoma. Manoma, kad jų kapų vieta yra ten, kur stovi po Nepriklausomybės atkūrimo pastatytas koplytstulpis. Todėl reikėtų atlikti tyrimus ir tiksliai nustatyti žuvusiųjų sukilėlių laidojimo

vietas. N.Rasų kapinėse septyniolikos sukilėlių atminimas įamžintas kenotafe 1996 metais, kitų septynių čia palaidotųjų pavardės nežinomos.

Skandalingiausias Lietuvos istorijos tarpsnis yra Antrasis pasaulinis karas, pokaris, penkiasdešimt metų trukusi sovietinė okupacija, per kurią netekta trečdalis tautos. „Atminimo knygoje“, išleistoje 2006 metais, pratarė Rusijos užsienio reikalų ministras S.Lavrovas su pagarba mini, kad Lietuvos žemėje su vokiškais okupantais žuvo 80 000 sovietų karių, jų palaikai ilsisi 200 kapinių. Jis džiaugiasi, kad kapai tinkamai prižiūrimi, gerbiami žuvusieji. Vokietijos federalinis užsienio reikalų ministras Frank-Valteris Štainmeieris mano, kad Lietuvoje žuvo apie 20000 vokiečių karių ir džiaugiasi, kad Lietuvos Respublikos vyriausybė sudaro visas sąlygas, kad būtų nustatytos jų žūties vietos ir atitinkamai ženklinamos. Buvęs premjeras A. Brazauskas toje knygoje konstatuoja, kad kartu prieš vokiškuosius okupantus kovėsi ir Lietuvos kariai, jie kovėsi ir kitų koalicijos valstybių kariniuose padaliniuose bei paaukojo savo gyvybes. Tačiau jis nepamini, kad dauguma jų žuvo dėl prievartinės mobilizacijos į sovietinę kariuomenę, kad Lietuvoje vyko karas po karo ir dar dešimt metų partizanai kovojo už Nepriklausomybę, kad per 20000 drąsiausių vyrų ir moterų žuvo dėl jos. Jis nepaminėjo, kad daugelio jų palaidojimo vietos nežinomos, užslaptintos, aukos užkastos miškuose, pelkėse, grioviuose, karjeruose, sumestos į sрутų duobes, šulinius, nepasakė, kad sovietiniai smogikai, sribai, Tėvynės išdavikai net teismuose neišduoda savo judošiškų paslapčių. Manoma, kad Vilniuje ar jo apylinkėse yra dar viena patriotų aukų žudymo įslaptinta vieta, nes Tuskulėnuose lavonai, apipilti kalkėmis, kad greičiau neatpažįstamai sunyktų, nebetilpo. Tokios pat pozicijos laikosi ir Rusijos vyriausybė, neprileisdama prie išgabtų ir esančių archyvuose dokumentų. Rusija neišduoda konkrečių vietų, kur lageriuose, kalėjimuose nukankinti mūsų valstybės ministrai pirmininkai, ministrai, generolai, partizanai, politiniai kaliniai, dvasininkai, mokslininkai, mokytojai ir eiliniai žmonės – Lietuvos patriotai. Dar Rusijos, Kazachstano, Uzbekijos ir kitose buvusiose sovietinėse respublikose daugelyje vietų nepaženklintos net masinės lietuvių tautos sūnų ir dukrų žūties vietos.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga sovietinės okupacijos metu, pogrindyje veikusi ir iki pat Nepriklausomybės atkūrimo platinusį savo leidinį „Varpas“, po Kovo 11-osios aktyviai dirbo visuomeninį ir patriotinį darbą. Kartu su „Vilnijos“ draugija N.Rasų kapinėse organizavo žuvusių karių pagerbimą ir tragišką Vilniaus krašto užgrobimo paminėjimą. Vieni aktyviausių šiuose renginiuose buvo prof. K.Garšva, N.Balčiūnienė ir ypač a.a. Juozas Tonkūnas. LLKS nustatė, kad žuvusių karių kapeliai apšviesti, antkapiai sutrūkę, užrašai išblukę bei apsamoję, todėl ėmėsi juos sutvarkyti, įrengti tvarkingus takus, juos išgrįsti. Vėliau kilo idėja, suderinus su artimaisiais, iškelti palaikus žmonių, kurių kapai buvo įsiterpę į karių kapų teritoriją. Artimiesiems sutikus, atsirado erdvė naujai ir svarbiai idėjai įkūnyti, žuvusiųjų atminimą įamžinti kenotafuose. Ypač aktyviai mums talkino architektė, LLKS narė Živilė Mačionienė. Iki 2011 metų žuvusiųjų, kurių palaikų ir laidojimo vietos nežinomos, įamžinti aštuoniuose kenotafuose.

Pirmame kenotafe (2005–2011 m.) įamžinti 32 asmenys: 10 generolų, 10 LLKS ir visuomenės veikėjų, 4 ministrai pirmininkai ir 8 dvasininkai.

Antrame kenotafe (2005–2006 m.) įamžinti 54 asmenys: Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio 1949m, Vasario 16 d. deklaracijos signatarai su partizanų vadu generolu Jonu Žemaičiu-Vytautu priešakyje, 8 partizanų sričių vadai, 26 partizanų apygardų vadai, 11 1956–1965 m. žuvusių paskutinių partizanų.

Trečiame kenotafe (2005–2011 m.) įamžinti 43 asmenys – politiniai kaliniai.

Ketvirtame kenotafe 2006 m. įamžinti 27 politiniai kaliniai- sukilėliai: 7 žuvę Norilske 1953 metais, 12 žuvusių Vorkutoje 1953 m., 4 žuvę Kengyre 1953m. ir 4 žuvę Vorkutoje 1955–1956 metais.

Reikia paminėti, kad dalis sukilimų vadovų ir aktyvių dalyvių, LLKS narių po katorgos grįžo į Lietuvą ir jau ilsisi amžinybėje. Tai Stasys Ignatavičius, Vladas Šiška, Justas Šilinas, Vytautas Vaineikis, Vincas Korsakas, Eligijus Smetona, Adomas Lukoševičius, Viktoras Vilčinskis, Edvardas ir Vytautas Laugaliai, Vincas Gurskis, visai neseniai mirė sukilėliai Edvardas Burokas, partizanas Povilas Zagreckas-Ažuolas. Dar aktyviai LLKS veikloje dalyvauja sukilėliai Petras Aleksūnas, Apolonija Liekytė-Navickienė, Antanas Petrikonis, Edmundas Simanaitis, Vladas Skūpas, Valentinas Stasiulis, Jonas Kujelis, Povilas Vaičekauskas, Bronius Zlatkus.

Penktame kenotafe (2005 m.) įamžinti 33 asmenys: 13 Lietuvių aktyvistų fronto Vilniaus karinio štabo nariai, Vyčio kryžiaus ordino kavalieriai ir kiti aktyvūs nariai su majoru Vytautu Bulvičiumi priešakyje, 20 – 1941m. birželio sukilėlių ir partizanų.

Šeštame kenotafe (1996–2011 m.) įamžinti 24 asmenys: 17 1941 m. sukilėlių, 7 politiniai kaliniai, partizanai.

Septintame kenotafe (2011 m.) įamžintos 48 politinės kalinės, partizanės, tarp kurių poetė Diana Glemžaitė, partizanų vado Naftalko žmona Albina Griškonytė-Pušelė, žuvusi garsiajame Kalniškių mūšyje su reguliaria sovietine kariuomene.

Aštuntame kenotafe (2011 m.) įamžinti 43 asmenys: ministras pirmininkas Vytautas Petrulis, 5 ministrai, 37 saugumo tarnybos darbuotojai su Augustinu Povilaičiu priešakyje, politiniai kaliniai, partizanai, sukilėliai.

Be to, kapų sienos trikampyje buvo įmontuotas plokštėje Šaulių ženklas. Greta skulptūros „Motinėle“ buvo paguldytas gražus, juodos spalvos karių kapus ir kenotafus apvienijantis kryžius, ant kurio užrašyta: „1920–1939 ir 1940–1990 metų okupacijų aukoms“.

Atskirai yra įamžintas sukilėlis plk. Viktoras Kundrotas ir policininkas I.Blažys, žuvęs 1940m. nuo lenkų ekstremistų kulku.

Pernai sukako 70 metų, kai Sverdlovske ir jo apylinkėse buvo sušaudyti aštuoni 1918–1940 m. ministrų kabineto nariai su ministru pirmininku prof. Pranu Dovydaičiu priešakyje. Dabartiniame Jekaterinburge (buvusiame Sverdlovske), Šiaurės Uralo Sosvos rajono Gario lageryje sušaudyti 79 lietuviai. Jų atminimas iki šiol nebuvo įamžintas. Todėl LLKS vadovybė, paskatinta mūsų nario Minto Daulensko, ėmėsi skubaus darbo, kad jų atminimas būtų įamžintas. Tai paskatino ir Lietuvos Žiniose rugsėjo 19 pasirodęs Audriaus Tekorio išsamus straipsnis „Sušaudytoji Vyriausybė“. 2012 m. lapkričio 22 d. tai buvo padaryta – įamžinti visi ministrai ir nemaža dalis kitų ten žuvusiųjų. Tą vakarą žuvusiųjų atminimas buvo įamžintas penkiuose kenotafuose:

Devintas kenotafas-statistinis skirtas visoms komunistinio teroro aukoms, lietuvių ir anglų kalbomis. Tai padaryta, kad lankytojai, turistai, praeiviai pamatytų, perskaitytų, kokias netektis lietuvių tauta patyrė sovietinės okupacijos metu.

Dešimtame kenotafe įamžinti 38 asmenys – 5 ministrai ir 33 šauliai, partizanai.

Vienuoliktame kenotafe – 46 asmenys, nukankinti, mirę iš bado arba žuvę 1945 metais.

Dvyliktame kenotafe įamžintos 44 politinės kalinės partizanės.

Tryliktame kenotafe įamžintas 41 politinis kalinys, partizanai, tremtiniai.

Renginys prasidėjo šv. Mišiomis Bernardinų bažnyčioje 17 val. šv. Mišias už žuvusiųosius aukojo pranciškonai Astijus ir LLKS kapelionas Paulius, politinio kalinio Vytauto Vaineikio sūnus. Po mišių, suderinus su Vilniaus miesto savivaldybe, nuo Mickevičiaus paminklo prasidėjo iškilminga eiseną su žuvusiųjų portretais ir fakelais. Eisenoje dalyvavo šauliai, savanoriai, daug jaunimo. N.Rasų karių kapinių teritoriją apsupo gausus renginio dalyvių būrys. Kenotafus pašventino brolis Paulius, maldoje buvo prisiminti žuvusieji, dalyvavo sušaudyto prof. P.Dovydaičio anūkas, susisiekimo ir užsienio reikalų ministro Voldemaro Vytauto Čarneckio sūnus, KAM bigbendas grojo melodiją „Oi, neverk, motušėle“, kariai ir renginio dalyviai padėjo gėles, fakelų šviesoje aidėjo salvės, skirtos žuvusiųjų atminimui, jaunimui ir Tėvynei Lietuvai. Tokioje aplinkoje trys asmenys pagal atitinkamas apeigas buvo priimti į LLKS narius. Visi renginio dalyviai skirstėsi su dvasine ramybe, atlikę kilnų darbą savo Tėvynės labui, pagerbę žuvusiųjų atminimą. Gaila, kad iškilmingame renginyje nedalyvavo kviestų ministerijų, kurių ministrai buvo sušaudyti, atstovai, apie ką „Lietuvos Žiniose“ parašė Tomas Bašarovas straipsnyje „Sušaudyti ministrai pamiršti pagerbti“ (2012-11-27).

LLKS savo darbą N.Rasų kapinėse baigė. Trylikoje kenotafų įamžino 473 asmenis, paaukojusius savo gyvybes už Tėvynės laisvę. Šią vietovę karių kapų teritorijoje pavadino „LIETUVOS LAISVĖS KOVOTOJŲ MEMORIALU“.

Atskiroje Memorialo granito plokštėje lietuvių ir anglų kalbomis įrašyta:

Viešpatie, suteik amžinąją ramybę lietuvių tautos vaikams, 1918–1990 metais kovojusiems, mirusiems ir žuvusiems dėl Lietuvos laisvės, sovietmečiu persekiotiems, nukankintiems, įkalintiems, ištremtiems, nužudytiems ir pasitraukusiems iš Tėvynės nuo komunistinio teroro.

1913–1921 m. Nepriklausomybės kovose paguldė galvas Per 4000 karių.

1941 m. Birželio sukilime žuvo per 2000 dalyvių.

1941, 1945–1953 m. Tremtyje mirė per 28000 žmonių (iš 132000 tremtinių), per 5000 vaikų iš 38500).

1943–1945 m. Sovietų okupacinėje kariuomenėje žuvo per 10000 karių.

1940–1941 m., 1944–1986 m. Suimta ir įkalinta sovietiniuose lageriuose, kalėjimuose 197000 politinių kalinių. Žuvo per 28000.

1945–1955 m. žuvo per 20500 partizanų.

1940–1941, 1944 m. nuo komunistinio teroro iš Lietuvos pasitraukė per 110000 piliečių.



2017-03-10